

GÖÇMENLERİN ÜLKEYE VE EĞİTİME ENTEGRASYONU: ALMANYA VE KANADA'NIN POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

ARAŞTIRMA MAKALESİ

İlker DERE¹, Emine DEMİRCİ²

1 Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi, idere@erbakan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0993-7812.

2 Arş. Gör., Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi, emine.demirci@asu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4818-0621.

Geliş Tarihi: 30.06.2021 Kabul Tarihi: 27.09.2021 DOI: 10.37669/milliegitim.960198

Öz: Bu araştırma, Kanada ve Almanya'daki göçmen ve mültecilerin eğitime entegrasyon süreçlerini karşılaştırarak Türkiye için çıkarımlarda bulunmayı amaçlamaktadır. Kanada ve Almanya'nın entegrasyon politikalarını değerlendirmek için araştırmada karşılaştırmalı durum çalışması deseni kullanılmıştır. Bunun için doküman analizi yöntemi kullanılarak makaleler, uluslararası raporlar, kitaplar, Kanada ve Alman hükümetlerinin resmi internet siteleri ve özellikle BM Mülteci Ajansı (UNHCR) belgeleri incelenmiştir. Toplanan veriler, betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Analiz süreci için araştırma sorularından yola çıkarak bazı temalar oluşturulmuştur. Bu temalar; "Almanya ve Kanada'nın göçmenlik ve vatandaşlık politikaları", "mültecilerin eğitime entegrasyon süreçleri" ve "göçmenlerin entegrasyon süreçlerinde karşılaştıkları sorunlar"dan oluşmaktadır. Araştırma sonuçları, her iki ülkenin de göçmenlere yönelik olumlu ve çok kültürlü politikalar izlediğini ve göç politikalarında bazı farklılıklar olduğunu göstermiştir. Bir diğer sonuçta Almanya ve Kanada'nın vatandaşlığa alınma koşullarının benzer olduğu belirlenmiştir. Ayrıca her iki ülkede de eğitime entegrasyon politikalarının eyaletlere göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Bununla birlikte Kanada göçmenlere yönelik daha kapsayıcı bir eğitim politikası izlemektedir. Almanya'da ise bu süreç, mesleki eğitimle sınırlıdır. Son olarak göçmenlerin eğitime entegrasyon sürecinde karşılaştıkları en önemli sorunun dil öğrenmeyle ilgili olduğu sonucuna varılmıştır. Sonuçlara dayalı olarak göçmenlerin Türkiye'deki eğitim süreçlerine entegrasyon politikalarına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kanada, Almanya, Türkiye, göçmen eğitimi, entegrasyon, politika, vatandaşlık

INTEGRATION OF IMMIGRANTS INTO COUNTRY AND EDUCATION: COMPARING THE POLICIES OF GERMANY AND CANADA

Abstract:

The current research aims to make inferences for Turkey by comparing the integration processes of immigrants and refugees in education in Canada and Germany. We used the comparative case study design to evaluate the integration policies of Canada and Germany. We examined articles, international reports, books, official websites of Canada and German governments, and especially The UN Refugee Agency (UNHCR) documents by using the document analysis method. We analyzed the data with the descriptive analysis method. For the analysis process, we created some themes base on the research questions. These themes consist of "Germany and Canada's immigration and citizenship policies", "processes of integrating immigrants into education", and "problems in the integration processes of refugees and immigrants". The research results have shown that both countries follow positive and multicultural policies towards immigrants, and there are some differences in the immigration policies. In another result, it was determined that the naturalization conditions of Germany and Canada are similar. In both countries, education integration policies vary according to the states. However, Canada follows a more inclusive education policy towards immigrants. In Germany, this process is limited to vocational education. Finally, it has been concluded that the most important problem that immigrants face in the integration process into education is language learning. Base on the results, we give suggestions for integration policies of immigrants into education in Turkey.

Keywords: Canada, Germany, Turkey, immigrant education, integration policy, citizenship

Giriş

Dünyada eğitim ve teknoloji alanındaki gelişmelere bağlı olarak azalması beklenen anlaşmazlıklar ve savaşlar, azalmadığı gibi şekil değiştirerek gittikçe artmaktadır. Bu kaygı verici süreç, insanların zorunlu ya da isteğe bağlı olarak yer değiştirme taleplerini etkilemektedir. Son zamanlardaki mülteci krizleri, göç olgusuyla ilgili ciddi bir kavram kargaşasına neden olmuştur. Bu bağlamda öncelikle bu kavramlar arasındaki ayrımlara değinmek gerekmektedir. Bu araştırmada incelenen ülkeler, "mülteci", "sığınmacı" veya "göçmen" insanlar için ayrı ayrı entegrasyon politikalarından bahsetmemektedir. Göçmenlere yönelik geliştirilen politikalar, mülteciler için de ge-

çerli olduğu için hem göçmen hem mülteci kavramları, çalışma boyunca birlikte veya birbirinin yerine kullanılmıştır.

Göç olgusu, insanların yaşadığı ülkeden başka bir ülkenin sınırlarına geçmesini veya bir devlet içerisinde yer değiştirmesini ifade etmektedir (Perruchoud ve Cross, 2011). Hareketi gerçekleştiren kişiye ise göçmen denilmektedir. Göçmenler, göç ettikleri ülkede daha iyi yaşam koşullarına ulaşmayı hedefleyen, bilgiler toplayan, gidecekleri ülkeyi kendileri belirleyen, plan yapan ve göç ettikten sonra doğdukları topraklara tekrar geri dönebilme hakkına sahip olan kişilerdir (Bordignon, Góis ve Mariconi, 2016). Bu göçler, düzenli, planlı ve yasaldir. Bunun aksine “düzensiz göçmen” kavramı ise oldukça karmaşıktır. Bu kavramın birinci boyutundaki kişiler, kaçak yollardan çeşitli ülkelere giriş yaparlar. İkinci boyuttaki kişiler, vize süresi bittikten sonra aynı ülkede kalmaya devam ederler. Her ikisi de ülkelerin giriş veya çıkışlarını düzenleyen yasalar, yönetmelikler veya uluslararası anlaşmaların yükümlülüklerini ihlal ettiği için “düzensiz göçmen” olarak tanımlanmaktadır (Castles, Cubas, Kim ve Ozkul, 2012; International Organization for Migration [IOM], 2019).

Göçmen kavramında vurgulanan ‘gönüllü’ yer değiştirmenin ‘zorunlu’ hale geldiği kavramlar da bulunmaktadır. Bu kavramlardan biri olan mülteci; ırk, din, belirli bir sosyal gruba üyelik veya siyasi görüşüne sahip olma nedeniyle zulüm korkusuyla ülkesinden kaçmak zorunda kalan kişiyi tanımlamaktadır (The UN Refugee Agency [UNHCR], 2010). Mülteci statüsünün bir alt kategorisinde yer alan sığınmacı ise bir ülkede güvenliği tehlikede olan ve bu nedenle de uluslararası belgeler kapsamında mülteci statüsü başvurusunun kabulünü bekleyen kişidir. Mültecilik statüsü alamayan bu kişiler, sınır dışı edilir (IOM, 2019; Perruchoud ve Cross, 2011). Mülteciler, uluslararası hukuki statüsünü 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanan “Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme ve Protokolü” ile kazanmıştır (UNHCR, 2010). Süreç içerisinde Avrupa Birliği ülkeleri, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’ni imzalayarak mültecilerin konumunu kabul etmiştir (Lifelong Learning Platform, 2016). Türkiye de sözleşmeyi imzalayan ilk ülkelerden biridir. İlgili sözleşme, 1961 yılında TBMM’de görüşülerek kabul edilmiştir (Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi, 1961). Mültecilerin hakları, dünya çapında 149 ülkenin dâhil olduğu bu sözleşmeyle korunmaktadır. Bu sözleşmeye göre mülteciler, ayrıldıkları ülkede güvenliklerini tehdit edici sebeplerden dolayı göç etmek zorunda kaldıkları için geldikleri ülkeye iade edilmemesi ve korunması gerekmektedir (Lücke, 2017).

Öte yandan göç sürecinin çeşitli olumlu ve olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Olumlu olarak milletleri ve toplumları değiştiren ana unsur olan göç; sosyal, siyasal, toplumsal ve ekonomik alanları etkilemekte ve bu alanlardan etkilenmektedir (Hieronymi, 2005). Göçün toplumlarda ve ülkelerde kültürel çeşitliliği oluşturması ve bu çeşitliliğin şehirlerin gelişimine etki etmesi, yeni fikirler oluşturmaya, üretkenliği artırmaya, ekonomiyi geliştirmeye ve iş dünyasındaki eksik işgücünü tamamlamaya yardımcı olmaktadır (Malatinec, Urbancikova ve Hudec, 2020). Ayrıca göçmenler, sahip

oldukları beceri ve deneyimlerle göç ettikleri ülkelerin zenginleşmesine ve büyümesine katkıda bulunmaktadır (IOM, 2011).

Olumlu sonuçlarına karşın yoğun göçler, beraberinde birçok sorunu getirmektedir. İlk olarak göç edilen yere uyum sağlanamadığında toplumla bütünleşme gerçekleşmemektedir. Bunun yanında yoğun göç alan yerlerde çarpık yapılaşmalar, alt yapı sorunları ve buna bağlı gelişen sağlıksız yaşam koşulları oluşmaktadır (Genç, Usta-başı-Gündüz ve Çöpoğlu, 2019). Ayrıca göç edilen yerde bütünleşme, asimilasyon ve ayrışma olmak üzere üç süreç yaşanmaktadır. Göçmenlerin kendi kimlikleriyle içinde buldukları topluma uyum sağlama çabaları karmaşık bir yapıda olduğu için ekonomik, sosyal ve kültürel birçok soruna veya çatışmaya neden olabilmektedir (Günay, Atılgan ve Serin, 2017).

Göç, yalnızca yer değiştirmekle bitmediği için göç etme özgürlüğü günümüzde önemli ölçüde sınırlandırılmıştır. Göç, daha önceki yıllarda milletleri, ulusları ve kıtaları birbirine bağlayan bir araç olarak görülürken; son yıllarda insanların güvenliğini tehdit eden olumsuz bir durum olarak algılanmaktadır. Teknolojik gelişmeler sonucunda ulaşımın da gelişmesiyle birlikte daha kolay olması gereken göç, günümüzde oldukça zorlaşmıştır. Bunun temel nedeni, ülkelerin göçmenleri kabul etmek istememesi ve onları tehdit olarak görmesidir. Özellikle iş dünyasında uluslar, birbirleriyle bütünleşmesi gerekirken ayrışmaya devam etmektedir (Hieronymi, 2005).

Tüm sınırlamalara rağmen dünyanın çeşitli coğrafyalarında yaşanan ve gittikçe artan savaşlar ve iç karışıklıklar, zorunlu göçlerde adeta bir patlamaya neden olmuştur. Dünyada UNHCR'nin 2020 yılı verilerine göre 80 milyon insan yerinden edilmiştir. Bunların 26,3 milyonu mülteci, 4,2 milyonu ise sığınmacı statüsündedir. Dünyada en çok Suriye (6,6 milyon), Venezuela (3,7 milyon), Afganistan (2,7 milyon), Güney Sudan (2,3 milyon) ve Myanmar (1 milyon) kökenli mülteci bulunmaktadır. Dünyanın çeşitli yerlerine göç eden mültecilerin %86'sı gelişmekte olan ülkelere gitmişlerdir. Dünyada en çok mülteci kabul eden ülkeler sırayla Türkiye (3,6 milyon), Kolombiya (1,8 milyon), Pakistan (1,4 milyon), Uganda (1,1 milyon) ve Almanya'dan (1,1 milyon) oluşmaktadır (UNHCR, 2020).

UNHCR'nin verilerine yansıdığı gibi, mültecilerin önemli göç rotalarından birisi, gelişmiş Batılı ülkelerdir. Bu ülkeler içerisinde Almanya, istihdam olanaklarıyla 'işe alan ülke' olarak görülmektedir (Gesley, 2017). 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'nin de dâhil olduğu birçok ülkeden Almanya'ya işçi göçünün yaşanması, bu alının zeminini oluşturmaktadır. Almanya'nın yanında, 1978 yılında çıkardığı "Kanada Çokkültürlülük Yasası"ndan sonra (Canadian Multiculturalism Act, 1988) kademeli ve sistematik olarak göçmen kabul eden Kanada, istihdam odaklı göç edilen ülkeler arasında yer almaktadır. Bu göçlerin sonucu olarak Kanada ve Almanya, farklı kültür ve milletlerin bir arada yaşadıkları göç rotaları olmuştur (Korntheuer, Korn, Hynie, Shimwe ve Homa, 2018). Bir göçmen ülkesi olan Kanada'nın uyguladığı çok kültürlü politikalar

ve benimsediği olumlu tutumlar bilinmektedir. Almanya ise göçmenlere karşı “kazan-kazan” politikasıyla hareket etmektedir (Papademetriou ve Benton, 2016). Çekici bir göç rotası olan Almanya’nın nüfusu, 2015 yılında bir önceki yıla göre 978 bin kişi (%1,2) artmıştır. Bu artışla beraber toplam Alman nüfusu, 82,5 milyona ulaşmıştır. Bu, Almanya’da 1992 senesinden beri görülen en yüksek nüfus artışı olmuştur. 2016 yılının sonunda Almanya’da bulunan yabancı nüfusu 9,2 milyona ulaşmıştır (Federal Statistical Office of Germany [DESTATIS], 2018). 2016 yılının sonunda 669.500 mülteciye ev sahipliği yapmayı kabul eden Almanya (Hynie, 2018), 2019 yılında yaklaşık %23’lük göçmen ve sığınmacı talebiyle Avrupa Birliği’ne üye ülkeler arasında birinci olmuştur (European Statistics [EUROSTAT], 2017).

Bir diğer önemli göç rotası olan Kanada’nın, göç olgusunu kültürel, dini, dilsel ve toplumsal çeşitlilik kazandıran ve çok kültürlü ortam oluşturan bir unsur olarak kabul ettiğini söylemek mümkündür. Kanada’da “Çok Kültürlülük Yasası”ndan sonra farklı özelliklere sahip olan bireylere devlet yardımının yapılması mecbur kılınmıştır. Aynı zamanda bu kanunla kapsayıcı bir kimlik anlayışı geliştirmiştir. Ayrıca Kanada’da kurumlarda ve toplumda kültürel çeşitlilik teşvik edilerek göçmenlerin tam ve eşit katılımı ulusal entegrasyon vizyonunu oluşturmuştur (ILO, IPU ve UNHCR, 2015; Uberoi, 2016). Özellikle 2015 yılındaki federal seçimlerde çok kültürlülük vurgusu ön plana çıkmış ve daha kapsayıcı bir kimlik anlayışı benimsenmiştir (Banting, 2010; Gravelle, 2017).

Yaklaşık 37,59 milyon nüfusa (2019 verilerine göre) sahip olan Kanada’ya, her yıl 25 ila 35 bin arası mülteci gelmektedir. Bu mültecilerin yaklaşık %20’sini genç nüfus oluşturmaktadır (Guruge, Hynie, Shakya, Akbari, Htoo ve Abiyi, 2015). Kanada’da mültecilerin yarısına yakını, Toronto eyaletine yerleşmiştir (Hynie, Oda, Roche, Tuck, Agic ve McKenzie, 2017). Kanada’da 2001 yılında çıkarılan “Göçmenlik ve Mülteci Koruma Kanunu”, mültecilerin hukuki statüsünü ve haklarını göstermektedir (Kandemir, 2018). Ayrıca Kanada, 2020 yılında açıkladığı programla her yıl 400 binden fazla göçmen kabul edeceğini duyurmuştur (Euronews, 2020). Bu durum, Kanada’nın bir göçmen ülkesi olduğunu ve nüfusunu yeni göçmenler kabul ederek çeşitlendireceğini göstermesi açısından önemlidir.

Göçmenlerin Eğitime Entegrasyonu

Dünyanın farklı ülkelerine çeşitli sebeplerle göç eden insanları korumak ve topluma entegre etmek gerekmektedir (Lifelong Learning Platform, 2016). Göçmenlerin entegrasyonu, aynı zamanda göçlerin olası olumsuz etkilerini en aza indirmek ve potansiyel faydalarından yararlanmak için de önemlidir. Dünyada son 10 yılda daha fazla gündeme gelen entegrasyon kavramı; göçmenlerin göç ettikleri ülkede yaşayan birey ve toplum tarafından kabul görme sürecidir. Aynı zamanda entegrasyon, göç eden bireylerin göç ettikleri ülkede saygı görmesi ve çeşitli alanlara uyumlarının sağlanmasıdır. Ancak entegrasyon, kalıcı yerleşim anlamına gelmemektedir (Perruchoud ve Cross, 2011).

Göç sürecinin en çok yıprattığı gruplardan biri olan çocuklar açısından entegrasyon sürecinin en temel boyutu, eğitimidir. Eğitim, bir insan hakkıdır. Çocuklar ve gençler, eğitimle birlikte daha iyi koşullara erişebilmektedir. Eğitim; insanları bilinçlendirir, çocukların işçi olarak çalıştırılmasını engeller, insan hakları ve demokrasiyi savunur. İyi bir eğitim almış aktif bir birey, topluma kazandırılmış bir değerdir (UNHRC, 2016). Göçmenlerin göç ettikleri ülkeye uyum sağlamasında eğitimin önemi yadsınamaz. Eğitimin kapsayıcı olması ve yaşam boyu olması entegrasyonu da desteklemektedir (Lifelong Learning Platform, 2016). UNHCR verilerine göre ilkökul çağındaki mülteci çocukların %50'si ve ortaöğretim çağındaki mülteci çocukların %75'i okula gitmemektedir. Mülteci çocukların okula gitmeme oranları, göç ettikleri ülkelerde yaşayan yerli çocuklara göre 5 kat fazladır (UNHCR ve UNESCO, 2016). Bu duruma rağmen, mülteci ve göçmenlerin eğitime entegrasyonunun dünyada en çok tartışılan konulardan biri olmaması şaşırtıcıdır.

Hem Almanya hem de Kanada, göçmenlere sundukları eğitim imkânlarıyla onları sistemlerinin bir parçası haline getirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda her iki ülkede de göçmen çocukların eğitime entegrasyonunu sağlamayı amaçlayan özel politikalar bulunmaktadır (Korntheuer vd., 2018). Örneğin; Toronto'da ailesinin yanında kalma imkânı bulunmayan uluslararası öğrencilere ev ve aile ortamı sağlanmaktadır. Aynı zamanda öğrencilere dil eğitimi, danışmanlık, kültür vb. alanlarda sosyal destek verilmektedir (CDS Study Abroad, t.y.). Almanya'da ise eyaletlere göre değişen uygulamalar bulunmasına rağmen çoğunlukla göçmen veya mülteci çocuklar, hazırlık eğitimi aldıktan sonra dil seviyelerine göre eğitim sistemine dâhil edilmektedir (Homuth, Will ve Maurice, 2020; Korntheuer ve Damm, 2019; Tekin ve Yüksek, 2017). Buraya kadar bahsedilen yönleriyle Almanya ve Kanada göçmen ve mülteci çocukların eğitimi konusunda diğer ülkelerden nispeten farklılaşmaktadır. Almanya, mesleki eğitime odaklanması, Kanada ise bir göçmen ülkesi olması ve kalifiyeli göçmenleri teşvik etmesi yönüyle iki önemli örnektir. Bu özellikleri dikkate alınarak dünyadan göçmen ve mültecilerin eğitimi konusunda iki önemli örnek olarak seçilen Almanya ve Kanada politikaları bu çalışmada detaylı bir şekilde incelenmiştir.

İlgili Çalışmalar

Ele alınan konuyla ilgili alanyazın incelendiğinde, Kanada, Almanya ve Türkiye'nin göç, vatandaşlık ve eğitime entegrasyon politikalarıyla ilgili çeşitli çalışmalar yapıldığı görülmektedir. İlgili çalışmaları Kanada'nın, Almanya'nın ve Türkiye'nin göç ve eğitim politikası ve ülkeler arası karşılaştırmalı politikalara yönelik yapılan araştırmalar olarak sınıflandırmak mümkündür. Bu kapsamda Kanada'daki (Gravelle, 2017; Cox, 2014; Hynie, Korn ve Tao, 2016; Hynie, 2018; Hynie vd., 2019), Almanya'daki (Gesley, 2017; Korntheuer ve Damm, 2019; Vogel ve Stock, 2017) ve Türkiye'deki (Emin ve Coşkun, 2016; Kılıç ve Özkör, 2019; Özcan, 2018; Şimşek, 2019; Tanrıku, 2017; Tanrıku, 2018; Usta, Arıkan, Şahin ve Çetin, 2018) göçmenlerin veya mültecilerin eğitim süreçlerine ilişkin çeşitli çalışmaların yapıldığı tespit edilmiştir. Göç ve

eğitim politikaları açısından ülkelerin karşılaştırmalı olarak incelendiği araştırmalara bakıldığında; Kanada ve Almanya'nın (Homuth, Will ve Maurice, 2020; Korntheuer vd., 2018; Pritchard, Korntheuer, Wilkinson ve Maehler, 2020), Kanada ve Türkiye'nin (Aydın, 2020; Kandemir, 2018) ve Almanya ve Türkiye'nin (İli, 2020) göç ve eğitim politikalarının karşılaştırmalı olarak değerlendirildiği görülmektedir. İlgili çalışmalar değerlendirildikten sonra bu araştırma, Kanada ve Almanya'da göçmenlerin ülkeye ve eğitime nasıl entegre ettiklerini inceleyerek Türkiye'ye yönelik çıkarımlar yapmak için tasarlanmıştır. Bu yönüyle araştırmanın mevcut literatürü bir bütün olarak inceleyerek Türkiye'deki göçmenlerin eğitime entegrasyon süreçlerine güncel bir katkı sağlaması beklenmektedir. Bu bağlamda her iki ülkenin uyguladığı eğitime entegrasyon politikaları, Türkiye'de geliştirilecek yeni uygulamalara fikir verebilir. Bu kapsamda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

Araştırma Soruları

1. Almanya ve Kanada'nın göçmen ve vatandaşlık politikaları nasıldır?
2. Kanada ve Almanya'nın göçmenleri ve mültecileri eğitime entegre etme süreçleri nasıl işlemektedir?
3. Almanya ve Kanada'da göçmenlerin ve mültecilerin entegrasyon sürecinde karşılaştığı sorunlar nelerdir?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın deseni, verilerin toplanması ve verilerin analizine ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

Araştırmanın Deseni

Kanada ve Almanya'nın entegrasyon politikalarını incelemek için karşılaştırmalı durum çalışması deseni kullanılmıştır. Karşılaştırmalı durum çalışmaları; program, süreç, politika vb. alanlarda birimler arası karşılaştırma yapılmasına ve çoklu bakış açılarının oluşmasına imkân tanımaktadır (Jensen ve Rodgers, 2001). Bu kapsamda Almanya ve Kanada'nın entegrasyon politikaları ve süreçleri karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Kaynakları ve Veri Toplama Süreci

Her iki ülkenin entegrasyon politikalarıyla ilgili veri toplamak için doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesinde durum çalışması doğrultusunda ele alınan konu, olgu ve olayla ilgili basılı ve elektronik kaynaklar sistematik olarak değerlendirilir. Bu değerlendirme; kaynakları inceleme, seçme, değerlendirme ve sentezleme süreçlerinden oluşur. Bu yöntem hem veri toplama yöntemini hem de veri analiz biçimini ifade etmektedir (Özkan, 2019). Bu kapsamda konu ile ilgili makaleler, uluslararası raporlar, kitaplar, Kanada ve Almanya'nın resmi internet siteleri ve özellikle Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) dokümanları

kullanılmıştır. Kanada'yla ilgili veri toplama sürecinde Michaela Hynie ve Almanya konusunda Annette Korntheuer tarafından yapılan çalışmalar, veri toplama sürecini hızlandırmış ve yönlendirmiştir. Bu bilgiler ışığında veri toplama sürecinde Web of Science, Scopus, EBSCO, Google Scholar, JSTOR, ProQuest, Springer, Sage, ScienceDirect, Taylor & Francis, ULAKBİM gibi platformlarından makalelere ve kitaplara erişilmiştir. Bu platformlarda arama yapılırken "integration policies", "immigrant education", "education of migrants", "refugees education", "immigrants integration", "migrants integration", "integration of refugees", "immigrant integration in Canada" ve "integration in Germany" anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Veriler, yalnızca dokümanlardan oluştuğu için etik kurul izni alınmamıştır.

Verilerin Analizi

İlgili alanyazından toplanan veriler, betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Betimsel analizde yapılan araştırmadan elde edilen veriler, önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmanın konusu Almanya ve Kanada'nın göçmenlerin ülkeye ve eğitime entegrasyonu olduğu için temalar, araştırma sorularına uygun olarak oluşturulmuştur. Bu kapsamda veriler, "Almanya ve Kanada'nın göçmen ve vatandaşlık politikaları", "göçmenleri eğitime entegre etme süreçleri" ve "göçmenlerin entegrasyon süreçlerinde karşılaştığı sorunlar" adlı temalara göre değerlendirilmiştir. Böylece toplanan veriler, öncelikle tanımlanmış, değerlendirilmiş ve belirlenen araştırma temalarına uygun bir şekilde özetlenmiştir. Elde edilen bulgular, okuyucunun anlayacağı şekilde düzenlenmiş ve yorumlanmıştır. Analizin güvenilirliğini ve tutarlılığını artırmak için veriler, iki araştırmacı tarafından önce bağımsız, ardından birlikte değerlendirilmiştir.

Bulgular

Betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilen verilerden elde edilen bulgular, araştırma sorularına uygun şekilde sırayla aşağıda sunulmuştur.

Almanya ve Kanada'nın Göçmen ve Vatandaşlık Politikaları

Ülkeler, göçmenlere yönelik çeşitli göç ve vatandaşlık politikaları uygulamaktadır. Kanada ve Almanya, farklı kültür ve milletlerin bir arada yaşadıkları ülkeler olduğu için göçmenlerin önemli rotaları arasındadır. Bu durum, bu ülkelerin göç ve entegrasyon politikalarını incelemeyi değerli kılmaktadır.

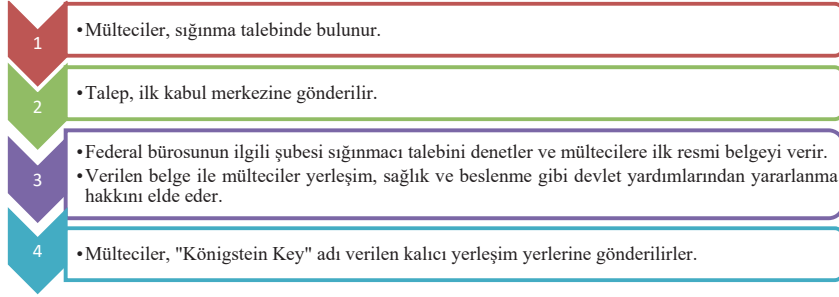
Almanya'nın Göçmen ve Vatandaşlık Politikaları

Almanya'ya mülteci veya göçmen olarak yerleşebilmek için çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemler arasında; ülke içerisinden sığınmacı talebinde bulunma, farklı ülkelerde yaşayan ailelerin birleşimini talep etme, yeniden yerleştirme ve insani kabul programları yer alır. Almanya'da iltica talebi başvurularının incelenmesi ve kabul veya ret konusunda karar verilmesi işlemi, Federal Göç ve Mülteciler Dairesi

(BAMF) tarafından gerçekleştirilmektedir. Sığınma ve mültecilik talepleri ve işlemleri şu şekilde yapılmaktadır (Korntheuer ve Damm, 2019):

Şekil 1. Almanya'nın Mülteci ve Sığınmacı Kabul Süreci

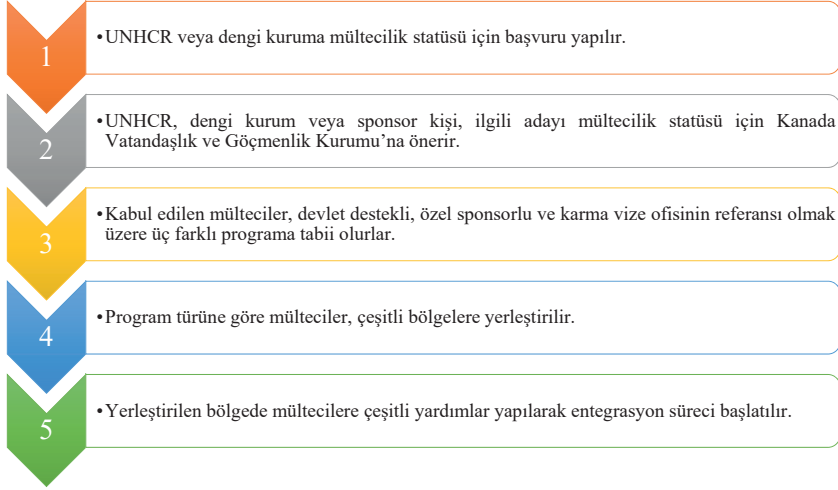
Almanya, göçmenlere karşı “kazan-kazan” yaklaşımını benimsemektedir ve göçmenleri ülkeyi zenginleştiren bireyler olarak değerlendirmektedir (Papademetriou ve Benton, 2016). Bu yaklaşımıyla birlikte Almanya, 2016 senesinde dünyanın en çok bireysel sığınmacı başvurusu alan ülkelerinden birisi olmuş ve ülkeye 280 bin sığınmacı gelmiştir. Göçmen ve sığınmacı sayısındaki artışla birlikte Almanya, göçmen ve sığınmacılara yönelik kısıtlayıcı yasalar çıkarmıştır. Ayrıca 2018 yılında aylık 1000 vize kota sınır getirmiştir (Pritchard vd., 2020).

Almanya’da soy temeline dayalı olarak kazanılan vatandaşlık, zamanla göçmenlere de verilmeye başlamıştır. 1999 yılında kabul edilen “Vatandaşlık Yasası” ile vatandaşlık hakkı elde edebilmek için ülkede kalınması gereken 15 yıllık süre, 8 yıla indirilmiştir. Tüm bunların yanında 2007 yılında yapılan bir değişiklikle Almanca dil düzeyi yüksek olan bireylerin kalma süre zorunluluğu 8 yıldan 6 yıla düşürülmüştür. 2014 yılında ise yapılan reformlarla birlikte göçmen çocuklara, ailelerinden en az birinin kalıcı oturma iznine sahip olması ve 8 sene Almanya’da yaşıyor olması şartıyla çifte vatandaşlık hakkı tanınmıştır. Göçmenlerin Alman vatandaşlığı elde edebilmesinin şartları arasında; kalıcı oturma izni, ekonomik bağımsızlık, dil zorunluluğu, vatandaşlığa kabul testinin başarılı bir şekilde tamamlanması ve vatandaşlık başvurusunda bulunan kişinin mahkûmiyetinin olmaması yer almaktadır (Bekaj, Antara, Adan, Casanova, El-Helou, Mannlx, Mpelwa, Opon, Ragab, Sharlfi ve Zakaryan, 2018).

Kanada'nın Göçmen ve Vatandaşlık Politikaları

II. Dünya Savaşı’ndan Suriye Krizi’ne kadar tarihsel bağlamda birçok zor dönemde mültecilere kapılarını açan Kanada’da (Kandemir, 2018) göçmen kabulü ve sınıflandırılması konusunda sorumluluk, Kanada Vatandaşlık ve Göçmenlik Kurumu’na aittir (Republic of Turkey Embassy in Ottawa, 2013). Ülke dışındaki mültecilerin Kanada’ya kabulü, yerleştirilmesi ve entegrasyonundaki temel aşamalar, aşağıda sırayla sunulmuştur.

Şekil 2. Kanada'nın Mülteci ve Sığınmacı Kabul Süreci

Yukarıda yer verilen kabul ve yerleştirme sürecinde 3 farklı program uygulanmaktadır. Bunlar; devlet destekli mülteciler, özel sponsorlu mülteciler ve karma vize ofisinin referansı ile yönlendirilen mültecilerdir. Devlet destekli mültecilere hükümet tarafından ekonomik yardım ve barınma desteği sağlanmaktadır. Özel sponsorlu mülteciler ise sınırlı bir yardımdan yararlanır. Son olarak karma vize bürosu tarafından yönlendirilen programda ise mültecilere hükümet ve özel sponsorlar birlikte (karma) maddi destek sağlamaktadır (Kandemir, 2018; UNHCR, 2018). Bu türlerden biri olan Özel Sponsorlu Mülteci Programı; sponsorluk sözleşmesi sahipleri, topluluk sponsorları ve beşli grup sponsorluğu olarak çeşitli türlere ayrılır. Sponsorluk sözleşmesi sahipleri, mültecileri yeniden yerleştirmek için hükümetle anlaşmalı olan, çoğunlukla inanç üzerine kurulan anonim kuruluşlardır. Topluluk sponsorları, mültecileri kendi toplumlarına yerleştirmek isteyen ve bunun için hükümetle anlaşma yapan kuruluşlardır. Beşli grup sponsorları ise 18 yaş üstü bireylerden oluşan beş veya üzeri vatandaşların birleşerek bir mültecinin sponsorluğunu üstlenmesini ifade etmektedir (Hynie vd., 2019). Bunun dışında kişilerin, Kanada sınırında veya içerisinde siyasi sığınma talebinde bulunması da mümkündür (Kandemir, 2018).

Devlet destekli mülteciler, sahip oldukları gelir durumu ve eğitim düzeyleri incelenerek belirli yerlere yerleştirilmektedir. Özel sponsor destekli mülteciler ise sponsorların yaşadıkları alanların yakınına yerleştirilirler. Kanada'da bulunan mülteci ve göçmenler; dil eğitimi, iş imkânları, rehberlik hizmetleri, akran desteği gibi çeşitli alanlarda hizmet alırlar. Sağlanan imkânlar dâhilinde mülteci ve göçmenlerin entegrasyon süreci kolaylaştırılır (Government of Canada, 2019). Bunlarla birlikte Kanada'da zor tıb-

bi koşullara ve geniş aile yapısına sahip ve tek ebeveynli mültecilerin işlemleri hızlandırılmaktadır. Kabul edilen bu mülteciler, yerleşim programlarının yürütüldüğü şehir merkezine yerleştirilmektedir. Kanada'da en çok mülteci yerleştirilen şehirler, Toronto ve Güney Ontario'dur (Perkins, 2019). Ontario'da mültecilere hizmet sağlamak üzere Destek Hizmetleri Programı mevcuttur. Bu hizmetlerin temel üç ana unsuru vardır. Bunlar; mülteci ailelerin ihtiyaçlarına uygun cevap verilmesini sağlamaya, hükümet desteğine erişimlerini kolaylaştırmaya, mültecilere yönelik yeni programların önünü açarak farklı yaklaşımlar getirmeye ve bu programların uygunluğunu yönetmeye yöneliktir (Hynie, Korn ve Tao, 2016).

Her ülkede olduğu gibi, Kanada'da da göçmenlerin vatandaşlık alabilmeleri için belirli şartları taşımaları gerekmektedir. Bunun için vatandaş adaylarından son üç yıldır ikamet etme, iyi vatandaş karakterine sahip olma, dil yeterliliğine sahip olma (İngilizce veya Fransızca), vatandaşlık testinden başarılı olma ve herhangi bir mahkûmiyetin olmaması gibi şartlar aranır (Government of Canada, 2021; Hansen, 2008). Bu özelliklerinin yanında kimi zaman bazı ek belgeler istenebilmektedir. Sonuç olarak tüm şartları sağladığından emin olunan kişiler, Kanada vatandaşlığının tüm haklarından (siyasi haklar da dâhil) faydalanmaya başlamaktadır.

Almanya ve Kanada'nın Göçmen ve Vatandaşlık Politikalarının Karşılaştırması

Buraya kadar değinilen Almanya ve Kanada'nın göçmenlik ve vatandaşlık politikalarında bazı benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Öncelikle iki ülkenin politikaları benzerlikler açısından incelenmiş ve aşağıda sunulmuştur (Banting, 2010; Bekaj vd., 2018; Gravelle, 2017; Hansen, 2008; ILO vd., 2015; Korntheuer vd., 2018; Korntheuer ve Damm, 2019; UNHCR, 2018).

- Çok kültürlü göçmen politikası uygulanır.
- Mültecilerin barınma, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçları karşılanır.
- Vatandaşlık alabilmek için dil zorunluluğu vardır.
- Vatandaşlık başvurusunda bulunan bireyler, vatandaşlık testinden başarılı sonuç elde etmelidir.
- Vatandaşlığa kabul edilecek kişinin mahkûmiyeti olmamalıdır.
- Vatandaşlığa alınacak bireyler iyi vatandaş karakterine sahip olmalıdır.

Görüldüğü gibi, her iki ülkede göçmenlik ve vatandaşlık politikalarında çok kültürlülük, birincil ihtiyaçları karşılama, dil yeterliliği, vatandaşlık testi, mahkûmiyet durumu ve iyi vatandaş karakterine sahip olma gibi temel benzerlikler bulunmaktadır. Buna karşın bu politikalarda ve kabul süreçlerinde bazı önemli farklılıklar da vardır. Tespit edilen bu farklılıklar, Tablo 1'de sunulmuştur (Bekaj vd., 2018; Gesley, 2017; Hansen, 2008; Kandemir, 2018; Korntheuer vd., 2018; Korntheuer ve Damm, 2019; Pritchard vd., 2020; Republic of Turkey Embassy in Ottawa, 2013; UNHCR, 2018):

Tablo 1. Kanada ve Almanya'nın Göçmen ve Vatandaşlık Politikalarının Farklılıkları

KANADA	ALMANYA
Mültecilik talebi hem ülke içinden hem de dışından yapılabilir.	Mültecilik talebi, ülkeye ulaşıldıktan sonra yapılabilir.
Ülkeye mülteci olarak yerleşebilmek için devlet destekli mülteci, özel sponsorlu mülteci ve karma vize ofisinin yönlendirdiği mülteci şeklinde üç program vardır.	Ülkeye mülteci olarak yerleşebilmek için ülke içinden sığınmacı talebinde bulunmak, aileden ayrı yaşıyorsa aile birleşimini kanıtlamak, yeniden yerleştirme ve insani kabul programları ile başvuru yapmak gerekmektedir.
Kanada'da vatandaşların doğrudan mültecileri destekleyecekleri ve mültecilerle ilişkilerini geliştirebilecekleri özel sponsor programları vardır.	Almanya'da vatandaşların doğrudan mültecileri destekleyecekleri ve sponsor olacakları bir politika yoktur.
Mültecilere ve göçmenlere yönelik birleştirici ve bütünleştirici bir politika uygulanır.	Başta mültecilere ve göçmenlere yönelik olumlu politikalar uygulanırsa da artan sayı ile birlikte sınırlayıcı ve ayrıştırıcı bir politika izlenmeye başlamıştır.
Mülteci ve göçmenler iş odaklı değerlendirilmez.	Mülteci ve göçmenler, daha çok iş odaklı değerlendirilir.
Mülteci ve göçmenlerin vatandaşlık alabilmeleri için ülkede geçirmeleri gereken zaman 3 yıldır.	Mülteci ve göçmenlerin vatandaşlık alabilmeleri için ülkede geçirmeleri gereken zaman 8 yıldır. Bu süre, dil becerisi yüksek olanlar için 6 yıldır.

Tablo 1'de görüldüğü üzere iki ülkenin mülteci ve göçmenleri yerleştirme politikaları, birçok yönden farklılaşmaktadır. İlk olarak Almanya, mültecilik talebini yalnızca ülke içinden kabul etmektedir. İkincisi, Kanada'nın mültecileri yerleşme konusunda çeşitli sponsorluk destekleri bulunmaktadır. Üçüncüsü, Kanada'da mültecileri toplum içinde entegre etme çabası vardır. Dördüncüsü, Almanya'da mültecileri hızlı bir şekilde iş hayatına katarak entegre etme politikası uygulanmaktadır. Son olarak Almanya'da vatandaşlık almak için ülkede geçirilmek istenen süre, Kanada'nın iki katından fazladır. Bu şartlar, iki ülkenin mültecilere ve göçmenlere uygulanan entegrasyon politikaları arasındaki farkları açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

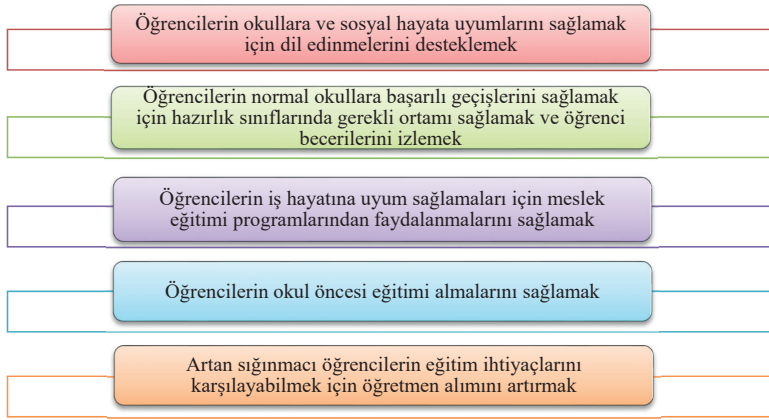
Almanya ve Kanada'nın Göçmenleri Eğitime Entegrasyon Politikaları

Göçmen çocukların eğitime dâhil olması, gittikleri ülkede uygulanan genel eğitim politikalarına bağlıdır. Kanada ve Almanya'nın göçmen çocukları eğitime entegre etmek için özel eğitim politikaları vardır (Korntheuer vd., 2018).

Almanya'nın Eğitime Entegrasyon Politikaları

Öncelikle uluslararası hukuk ve Avrupa hukuku uyarınca Almanya'da tüm çocuklar ve gençler eğitim hakkına sahiptir. Dolayısıyla göçmenlerin ve mültecilerin Alman vatandaşları ile aynı şartlar altında eğitim alabilmesi ve bu hakkın korunması devletin amaçlarından biridir (İli, 2020; Vogel ve Stock, 2017). Almanya'da eğitim sistemi, 16 federal eyalete göre farklılaştığı için bazı eyaletlerde göçmen çocuklar, Alman vatandaşlarıyla birlikte kapsayıcı eğitim görürken, bazılarında ise mültecilere ve göçmenlere özel sınıflar açılmaktadır. Bu durum, yalnızca eyaletler arasında değil, eyalet içerisinde bile farklılıklar gösterebilmektedir (Korntheuer ve Damm, 2019). Bu gerçekçyle Almanya'da tek bir göçmen eğitim sisteminden de söz etmek mümkün değildir (Vogel ve Stock, 2017). Örneğin; Almanya'daki Hamburg ve Saksonya eyaletlerine bakıldığında, mültecilerin eğitime entegrasyonlarının sağlanması için eğitimde öncelikli alanların belirlendiği görülmektedir. Öğrencilerin eğitime ve sosyal yaşama uyum sağlamaları için çeşitli eğitim politikalarını içeren öncelikli alanlara, Şekil 3'te yer verilmiştir (Korntheuer ve Damm, 2019):

Şekil 3. Mülteci Öğrencilerin Eğitime Entegrasyonu için Belirlenen Öncelikli Alanlar

Şekil 3'te değinilen öncelikli alanlara uygun olarak Hamburg ve Saksonya'da mülteci öğrenciler, ilk ve ortaöğretime bazı aşamalardan geçerek entegre edilir. İki eyaletin mülteci çocukları eğitime entegrasyon süreci, yalnızca ilk kabul merkezlerinde eğitim verilip verilmemesi konusunda farklılaşmaktadır. Bunun dışındaki tüm uygulamalar, neredeyse aynıdır. Bu kapsamda mülteci öğrencilerin eğitim durumlarını; kendi ülkelerinde aldıkları eğitim, sığınmacı durumunda kamplarda aldıkları eğitim ve Alman eğitim kurumlarında aldıkları eğitim olmak üzere üçe ayırmak mümkündür. Mültecilerin ilk iki türden eğitimleri çeşitli nedenlerle eksik kaldığı için Alman eğitim

sistemine dâhil olmadan önce ortalama 7 ay boyunca bir hazırlık sınıfında ders görürler. Hazırlık sınıflarının amacı, öğrencilere Alman dilini öğretmek, eğitim sistemi hakkında öğrencileri bilgilendirmek ve öğrencileri normal sınıflara hazırlamaktır. Zaten öğrenciler, dil durumlarına göre normal sınıflara daha erken de katılabilmektedir (Homuth vd., 2020). Almanya'da aynı zamanda mültecilerin eğitime entegrasyonunda mülteci öğretmenlerden faydalanmak için Potsdam Üniversitesi'nde "Mülteci Öğretmen Programı" geliştirilmiştir. Bu programın amacı, Almanya'da yaşayan mülteci öğretmenlerin mülteci çocukları okula entegre etmek için eğitim almasını sağlayarak onları işgücüne entegre etmektir. Program için 11 aylık bir zaman dilimi belirlenmiş ve mülteci öğretmenlere yoğun Almanca dersleri verilmiştir (Mendenhall, Gomez ve Vami, 2018).

Almanya'da göçmen ve mülteci öğrenciler için "yeni gelen" ve "hoş geldin" sınıfları açılmaktadır. Bu sınıflarda öğrenciler, eğitime uyum sağlayabilmek ve dil öğrenmek için yaklaşık bir yıl öğrenim görürler. Dil öğrenen öğrenciler, daha sonrasında karma (normal) sınıflarda akranları ile birlikte eğitimlerine devam ederler. Bazı okullarda ise öğrenciler, farklı sınıflarda yalnızca dil eğitimi görürler ve diğer alanlarda mevcut sınıflarda akranlarıyla eğitime devam ederler. Alman eğitim müfredatı, Almanca üzerine bina edildiği için hazırlık sınıflarında göçmen öğrencilere dil eğitimi, "yabancı dil olarak Almanca eğitimi sertifikası" olan öğretmenler tarafından verilmektedir. Eğitim fakültesinden mezun olma şartı aranmayan bu öğretmenler, diğer öğretmenlere göre daha düşük ücret almaktadır. Bu durum, doğal olarak dil eğitiminin kalitesini düşürmekte ve verilen emeğin karşılığının alınmamasına neden olmaktadır (Tekin ve Yüksek, 2017). Bunların dışında Almanya'nın Münih şehrinde 16 yaşından büyük göçmen gençlere yönelik dil ve hazırlık kursları ile sivil toplum kuruluşlarının sürdürdüğü okul projeleri mevcuttur. Ancak bu uygulamalar, bütünleştirici değil, ayrıştırıcıdır. Göçmen genç çocuklara verilen mesleki eğitim hem sınırlıdır hem de orta-öğretime geçiş konusunda ciddi eksiklikler içermektedir (Korntheuer ve Damm, 2019).

Öte yandan Almanya, göçmen öğrencilerin yükseköğretime entegrasyonlarının sağlanabilmesi için onlara akademik danışmanlık, dil kursları ve ekonomik destek sağlamaktadır (Trines, 2019). Ayrıca göçmenlerin yükseköğretim kurumlarının istediği dil seviyesine ulaşabilmeleri için üniversitelerde ücretsiz dil kursları vermektedir (Sieg ve Streitwieser, 2019). Bu kapsamda göçmen öğrencilerin yükseköğretime entegrasyonlarının sağlanabilmesi için Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı (BAMF) tarafından 2015-2021 yılları arasında 27 milyon Euro maddi destek sağlanmıştır (Göbel, 2020).

Kanada'nın Eğitime Entegrasyon Politikaları

Kanada'ya gelen mülteci öğrenciler, şehirlerde bulunan göçmen ofislerine yönlendirilerek kalacakları yere bağlı olarak farklı okullara yerleştirilir. Yönlendirildikleri okulda öğrencilerin ülkenin resmi dilleri olan İngilizce ya da Fransızca dil seviyeleri

tespit edilir ve sınıflara kaydedilir. Bu süreçte göçmen öğrencilere okul dışında dil eğitimi veren kurslarla iş birliği yapılarak dil desteği de sağlanır. Ayrıca Kanada'da eğitim programları bölgelere göre farklılık gösterdiği için göçmen öğrencilerin ihtiyaçlarına göre programlar hazırlanır (Aydın, 2020). Örneğin; Kanada'nın Ontario eyaletinde K-12 seviyesindeki göçmen öğrencileri eğitime entegre etmek için bakanlık tarafından dört politika alanı (finansman, dil, toplum ve psikolojik destek) belirlenmiştir. Bu süreç içerisinde Eğitim Bakanlığı, bütüncül bir politika izleyerek kurumlar arası iş birliği yapmaktadır. Eyalete yerleşen Suriyeli göçmen çocukların desteklenmesi için sosyal hizmetlerle iş birliği yapılmaktadır. Bununla birlikte bakanlık tarafından ülkeye gelen göçmen öğrencilerin psikolojik durumlarını gözlemlemek, öğrenci ve ailelere psikolojik destek sunmak ve öğrencilerin okula entegrasyonlarını kolaylaştırmak için "Okul Ruh Sağlığı Yeni Gelen Kaynak Grubu" kurulmuştur (Faubert ve Tucker, 2019).

Göçmenlere ve mültecilere sağlanan bir diğer önemli hizmet, okullarda uygulanan "Okullarda Yerleştirme (Uyum) Çalışanları (SWIS) Programı"dır. Bu program; göçmenler, mülteciler ve diğer yeni gelenlerin Kanada'ya geldikten sonra acil yerleşimlerini veya devam eden ihtiyaçlarını karşılamaları için okul tabanlı bir uyum hizmetidir (Vancouver School Board, t.y.). Bu hizmet, Kanada'nın Saskatchewan, Vancouver, Toronto, Ontario, British Columbia gibi birçok eyaletinde bulunmaktadır. Örneğin; Vancouver eyaletinde kayıttan sonra bir entegrasyon görevlisi, Vancouver Okul Kurulu tarafından sağlanan entegrasyon desteğinin bir parçası olarak öğrencilerin ve ailenin okula, topluma ve Kanada'daki yeni yaşamlarına uyum sağlamasına yardımcı olmak için irtibat kurmaktadır (Vancouver School Board, t.y.). Çok sayıda yeni gelen öğrencisi olan ilk ve orta dereceli okullarda yerleştirme (uyum) çalışmaları yapan SWIS çalışanlarının hizmetlerinden bazıları şunlardır:

- Okul kaydı, okul oryantasyonu, veli/öğretmen görüşmeleri ve toplantıları, ev ziyaretleri ve izleme toplantılarına yardımcı olmak
- Öğrencilere ve velilere pedagojik konularda bilgi ve rehberlik sağlamak
- Krizler sırasında pratik, kültürel açıdan duyarlı rehberlik, yönlendirme ve müdahale sağlamak için okul danışmanları ve yerel toplumla iş birliği yapmak
- Tüm öğrencilerin ve ailelerinin hak ve sorumluluklarını savunmak
- Aileleri uygun fiyatlı topluluk programlarına yönlendirmek (spor, çocuk diş kliniği, kütüphaneler, yaz ve ara tatil kampları, ergen ve gençlik programları), yeni aileleri okul etkinliklerine ve yerel toplumun eğlence etkinliklerine katılmaya teşvik etmek
- Okul personeline, velilere, öğrencilere ve yerel topluma yeni gelenlerle ilgili konularda çok kültürlü eğitim sağlayarak kültürel çeşitliliğe saygıyı teşvik etmek (Saskatchewan SWIS Coordination, t.y.).

Değınilen hizmetler, SWIS programı bulunan tüm eyaletlerde bu şekilde oldukça detaylı entegrasyon ve uyum süreçlerinde rol almaktadır. Bunun yanında Kanada'nın göçmenlere yönelik dil eğitimi eyaletlere göre farklılık göstermektedir. Newfoundland eyaletinde göçmen öğrencilere özel dil eğitim programları bulunmazken, British Columbia, Alberta ve Nova Scotia eyaletlerinde göçmenlerin İngilizce becerilerini geliştirecek çeşitli programlar mevcuttur (British Columbia, t.y.; Yu, 2012). Yükseköğretim kademesinde ise öğrenciyi yalnızca bu kademeye değil, aynı zamanda mesleki yaşama adapte etmek amaçlanır. Bu amaç doğrultusunda Kanada'da üniversite eğitimi alan göçmen öğrenciler, ekonomik açıdan değerlendirilmekte ve vasıflı göçmenlerin yetiştirilmesine yönelik uygulamalar yapılmaktadır (Cox, 2014).

Almanya ve Kanada'nın Eğitime Entegrasyon Politikalarının Benzerlikleri

Eğitime entegrasyon politikaları incelenen iki ülkenin eğitime entegrasyon sistemlerinin göçmenleri ve mültecileri eğitime entegre etme konusunda bazı benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. İlk olarak benzerlikler incelenmiş ve aşağıda sunulmuştur (Aydın, 2020; CDS Study Abroad, t.y.; Cox, 2014; ILO, IPU ve UNHCR, 2015; Korntheuer vd., 2018; Korntheuer ve Damm, 2019; Tekin ve Yüksekseker, 2017; Vogel ve Stock, 2017).

- Eğitim sistemi eyaletlere göre farklılık göstermektedir.
- Çok kültürlü bir eğitim yapısı vardır.
- Mülteci ve göçmen çocuklar eğitim hakkına sahiptir.
- Farklı milletlere ait mülteci ve göçmen öğrenciler vardır.
- Mülteci ve göçmen çocukların eğitime entegrasyonlarını sağlamaya yönelik özel eğitim politikaları vardır.
- Her iki ülkede de göçmen ve mülteci öğrencilere yönelik ikinci dil eğitimi verilmektedir.

Yukarıda görüldüğü gibi, her iki ülke de mülteci ve göçmen öğrencilerin resmi dillerini öğrenerek eğitim sürecine entegre olmaları için çeşitli destek ve yetiştirme kursları vermektedir.

Almanya ve Kanada'nın Eğitime Entegrasyon Politikalarının Farklılıkları

Almanya ve Kanada'nın mülteci ve göçmenlerin eğitime entegrasyon politikaları arasında çeşitli farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar, Tablo 2'de yer almaktadır (Aydın, 2020; Banting, 2010; Gravelle, 2017; Government of Canada, 2019; Homuth vd., 2020; ILO, IPU ve UNHCR, 2015; Korntheuer ve Damm, 2019; Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2011).

Tablo 2. Almanya ve Kanada Eğitime Entegrasyon Politikalarının Farklılıkları

KANADA	ALMANYA
Eğitime entegrasyon konusunda öncelikli alanlar bulunmamaktadır.	Eğitime entegrasyon konusunda öncelikli alanlar belirlenmiştir.
Mülteci öğrencilerin eğitiminde herhangi bir sınırlama yoktur. Eğitim politikası öğrenci ihtiyaçlarına göre belirlenir.	Mülteci öğrencilerin eğitimi, daha çok meslek eğitime yöneliktir.
Genel eğitimin dışında mültecilere akran rehberliği, oryantasyon etkinlikleri gibi bütünleştirici programlar uygulanır.	Genel eğitimin dışında mültecilere dil ve hazırlık kursları ve okul projeleriyle destek verilir.
Eşitlikçi uygulamalar esastır.	Ayrıştıncı uygulamalar esastır.
Bazı eyaletlerdeki okullarda uyum ve yerleştirme görevlileri bulunmaktadır.	Bu tür bir uygulama bulunmamaktadır.

Tablo 2’de görüldüğü gibi, Kanada’daki eğitime entegrasyon politikalarında “bütünleştirme” ve “eşitlik” kavramları; Almanya’da ise “ayrışma” ve “ekstra eğitim” kavramları ön plana çıkmaktadır. Önemli bir sanayi ülkesi olan Almanya’da eğitime entegrasyon sürecinde doğal olarak mesleki eğitim daha ön plandadır. Bu da mültecilerin meslek edinerek ülkeye daha kısa yoldan entegre olması manasına gelmektedir. Bu bakış açısı farklılığı, her iki ülkenin ilgilenmek zorunda olduğu mülteci sayısıyla da ilgili olabilir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin 2020 yılı verilerine göre Almanya, dünyada Türkiye (3,6 milyon), Kolombiya (1,8 milyon), Pakistan (1,4 milyon), Uganda ile birlikte en çok mülteci (1,1 milyon) barındıran ülkedir (UNHCR, 2020). Almanya, bu sayıya neredeyse 2015-2020 yılları arasında ulaşmıştır. Kanada ise 1980-2017 yılları arasında 1.088.015 mülteci kabul etmiştir (UNHCR, t.y.). Yoğun göçmenlik ve mültecilik talepleri, doğal olarak ülkeleri entegrasyon konusunda oldukça zorlamakta ve yeni arayışlara itmektedir.

Göçmenlerin Eğitime Entegrasyon Sürecinde Karşılaştığı Sorunlar

Göç akımı ve entegrasyon süreci, göç alan ülkeler için çeşitli sorunları ve zorlukları beraberinde getirmektedir. Bu zorluklar; eğitim, iş, siyaset, sağlık vb. birçok alanda meydana gelmektedir. Göçle birlikte yalnızca ülke değil, aynı zamanda göçmenler de çeşitli sorunlarla baş etmek durumunda kalmaktadır (Malatınc vd., 2020). Bu sorunların başında göçmen entegrasyonunun temel yapı taşı olan dil sorunu gelmektedir. Dil becerilerinin eksik olması, sosyal ağları genişletmeyi, eğitimi, işi, özgüveni (Giner, Ahlsten, Gouveia, Chahrokh, Davin, Billing, Schöff, Pinter, Maier, Thirode, Cronnelly, Magennis ve Chaigne, 2013) ve kısacası her şeyi olumsuz etkilemektedir. Ayrıca özellikle göçmen statüsü ile ilgili hukuki engeller nedeniyle göçmenlerin sosyal yardım, istihdam, barınma, eğitim, sağlık hizmetlerine erişimi kısıtlanmaktadır. Göçmenlerin buldukları ülkenin sistemi hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip olmaması, temel

hizmetlere erişimlerini engellemektedir. Ayrıca göçmenlerin düzenli bir barınma ortamlarının olmaması, onların göç ettikleri ülkeye uyumunu daha da zorlaştırmaktadır (Haque, 2010). Bunlara ek olarak göçmenler, o ülkenin bireyleriyle ilişki ve dostluk kurmakta zorlanmaktadır. Bunun nedenleri arasında dil, kültürel farklılıklar, ayrımcılık, reddedilme korkusu, ekonomik durum, barınma ve psikolojik problemler ön plana çıkmaktadır (Giner vd., 2013).

Öte yandan mültecilerin özgürlük alanları kısıtlıdır. Göç ettikleri ülkelerde nerede yaşayacaklarına, günlük yaşamlarını nasıl geçireceklerine kendileri karar veremez, bir başkasının aldığı kararlar yaşamları yönlendirilir (Cange, Brunell, Acartürk ve Fouad, 2018). Bu durum, eğitim imkânlarına ulaşma konusunda da çeşitli sorunlara neden olur. Zaten mülteciler, genellikle eğitim imkânlarına sınırlı bir şekilde erişebilmektedir (Evans, Lo Forte ve Fraser, 2013). Okullara erişen mülteci çocuklar, sosyalleşmelerine rağmen yeterince dil bilmemeleri sorun oluşturmaktadır. Bu da 'farklı' hissetme, özgüven eksikliği, arkadaş edinme güçlüğü, dışlanma, kültürel farklılıklar nedeniyle yanlış anlaşılma, öğretmenlerin öğrenci gereksinimlerinin farkına varamaması gibi uyum problemlerini beraberinde getirmektedir. Üstelik yaşanan problemler, öğrencilerin sağlığını da olumsuz etkilemektedir (Hyman, Vu ve Beiser, 2012; Korntheuer vd., 2018). Çocuk göçmenlerin yaşadıkları zorluklara göç ettikleri ülkelerde çalışmaya başlamalarıyla yenileri eklenmektedir. Göçmen çocuklar, ailelerine bakma yükümlülüklerinden dolayı düşük ücretlerle çalışmakta ve bu nedenle de okula daha az zaman ayırmaktadır (OECD, ILO, World Bank ve IMF, 2016). Dolayısıyla çocuk göçmenler, yerli çocuklarla eşit düzeyde eğitim fırsatlarına sahip değildir.

Bunların yanında mülteci çocukların eğitiminin önündeki engellerden biri de mülteci kamplarıdır. Bu kamplardaki yaşam koşulları elverişli düzeyde olmadığı gibi sığınmacı gençlerin ülkede kalıcılık durumlarının belli olmaması eğitime odaklanmalarını engellemektedir. Kampların dışında Almanya (Münih) ve Kanada (Toronto) örneklerinde mülteci çocuklar, ekonomik durumlarının iyi olmaması nedeniyle okula devam edememe veya bir üst kademeye geçememe, öğretmenlerin mülteci çocukların isteklerini ve deneyimlerini anlamakta zorlanması, dışlanma gibi çeşitli problemlerle karşılaşmaktadır (Korntheuer ve Damm, 2019).

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada Kanada ve Almanya'nın göçmenlere yönelik eğitime entegrasyon politikaları incelenmiştir. Bu kapsamda ilk olarak Almanya ve Kanada'nın göç ve vatanlaşma politikaları değerlendirilmiştir. Her iki ülkede göçmenlere yönelik olumlu ve çok kültürlü politikalar izlendiği ve ülkelerin uyguladıkları göç politikalarında bazı farklılıklar bulunduğu tespit edilmiştir. Almanya'ya göç etmek için ülke içerisinde sığınmacı talebi, aile birleşimi, yeniden yerleşim ve insani kabul programları bulunmaktadır (Korntheuer ve Damm, 2019). Kanada'da ise devlet destekli, özel sponsorlu ve karma vize ofisi ile yerleştirme programları uygulanmaktadır (UNHCR, 2018; Hynie

vd., 2019). Bunun yanında bu araştırmada ulaşıldığı gibi, Bekaj vd. (2018) ve Hansen (2008) tarafından yapılan araştırmalarda Almanya ve Kanada'nın vatandaşlığa kabul şartlarının belirli bir süre ikamet etme, dil yeterliği, mahkûmiyetin bulunmaması gibi yönlerden benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Bu sonuçlar açısından bakıldığında, Kanada'nın mülteci ve göçmenlere daha ılımlı yaklaştığını söylemek mümkündür. Almanya ise 2015-2016 yılındaki mülteci akınından sonra sınırlayıcı tedbirler almıştır. Kanada'nın 1980-2017 yılları arasında kabul ettiği mülteci sayısına Almanya, birkaç yıl içerisinde ulaşmıştır. Ülkelerin politikalarını ilgillemek ve entegre etmek zorunda kaldığı mülteci veya göçmen sayısı, onları farklı politikalara itmektedir. Almanya gibi sanayileşmiş ve işgücüne ihtiyaç duyan ülke bile birkaç yıl içinde sınırlayıcı yasalar çıkarmıştır. Buna karşın Kanada'da bir göçmenler ülkesi olduğunu kabul etmekte ve bunu teşvik etmektedir. Ancak entegrasyonu kolaylaştırmak için yetenekli göçmen kabulüne ağırlık vermektedir. Bu yönüyle Kanada göçmenlere açık olduğu kadar da kapalıdır diyebiliriz. Seçici bir göçmen kabul politikasına sahiptir. Her şeye rağmen iki ülkenin entegrasyon politikaları dünyadaki iki önemli örnek olarak dikkat çekmektedir.

İkinci araştırma sorusunda Kanada ve Almanya'da eğitime entegrasyon politikalarının eyaletlere göre çeşitli farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Homuth vd. (2020) ile Tekin ve Yüksek (2017) araştırmalarında Almanya'da göçmenlerin eğitim yapısını anlamaları, dil becerilerini geliştirmeleri ve normal sınıflara uyum sağlayabilmeleri için öğrencilerin hazırlık sınıflarına alındıklarını belirtmişlerdir. Ancak Korntheuer ve Damm (2019), Almanya'da göçmen öğrencilerin eğitime entegrasyonlarının mesleki eğitimle sınırlı kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Kanada'da ise göçmen öğrencilere yönelik ayrıştırmacı bir politika uygulanmadığı, kapsayıcı anlayışıyla hareket edildiği görülmektedir (Banting, 2010; Gravelle, 2017). Ayrıca her iki ülke de göçmen öğrencilerin dil becerilerini geliştirebilmek için hazırlık sınıfları ve dil kursları aracılığıyla dil eğitimi verildiği sonucuna ulaşmıştır (Aydın, 2020; Homuth vd., 2020; Korntheuer ve Damm, 2019; Sieg ve Streitwieser, 2019; Tekin ve Yüksek, 2017; Trines, 2019). Kanada'nın göçmenleri eğitime daha kapsamlı bir şekilde, Almanya'nın ise meslek edindirme yoluyla daha hızlı bir ülkeye entegre etmeye daha fazla ağırlık verdiği görülmektedir. Sanayileşmiş ve işgücüne her zaman ihtiyaç duyan Almanya'nın bu yolu seçmesi, aslında beklenen bir durumdur. Bu yönüyle Almanya, göçmenlere 'işe alan ülke' imajı vermektedir. Kanada'nın daha kapsamlı ve kapsayıcı şekilde göçmenleri entegre etmeye çalışması, hem kabul ettiği göçmen (mülteci) sayısı hem de ekonomik öncelikleri açısından kabul edilebilir bir politikadır. Bunun yanında Kanada'da göçmenlerin zaman içerisinde ülkenin geleceğinde söz sahibi olması, çok kültürlü bir ortamın inşası için de bu politikaları daha anlamlı kılmaktadır.

Üçüncü araştırma sorusunda Almanya ve Kanada'da göçmenlerin entegrasyon sürecinde karşılaşılan en önemli sorunun dil olduğu görülmüştür. Dil, göç edilen ülkeye uyum sağlamanın temel yapı taşı oluşturulmaktadır. Bu nedenle dil becerisinin geliş-

tirilmemesi bireylerin tüm yaşamlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Giner vd. (2013) tarafından yapılan araştırma sonucunda göçmenlerin dil becerilerinin geliştirilmemesinin sosyal yaşam, eğitim, iş, özgüven sahibi olma gibi çeşitli alanlarda olumsuzluklara yol açacağı tespit edilmiştir. Benzer şekilde Aydın (2020), Emin ve Coşkun (2016), Kılıç ve Özkor (2019), Süleymanov (2016), Şimşek (2018), Tanrıkulu (2017), Usta, Arıkan, Şahin ve Çetin (2018) araştırmalarında Türkiye'de göçmenlerin yaşadıkları sorunların başında dil problemlerinin geldiğini vurgulamışlardır. Bu durum, eğitim sürecinde arkadaş edinememe, kendini ifade edememe, dışlanma gibi problemlere yol açmaktadır. Birinci ve ikinci araştırma sorularının bulgularında detaylı olarak sunulduğu gibi, her iki ülke de entegrasyonun temel anahtarının dil olduğunu bilmekte ve buna göre dil destekleri sağlamaktadır. Özellikle Kanada, dil konusuna daha fazla önem vererek bazı göçmen kabul programlarında kanıtlanabilir uluslararası bir dil puanı istemektedir. Almanya ise vatandaşlık kabulü için gerekli olan ülkede 8 yıldır yaşıyor olma şartını, dil becerisi yüksek kişiler için 6 yıla indirmektedir. Tüm bu sonuçlar, entegrasyon sürecinin en önemli engelinin dil becerisi olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Öneriler

Bu araştırmada elde edilen sonuçlar bağlamında Türkiye'ye yönelik bazı çıkarımlar yapılabilir. Öncelikle Türkiye, Kanada ve Almanya gibi belirli bir kabul ve entegrasyon politikasını takip ederek göçmen öğrencileri hızlı bir şekilde eğitim sürecine entegre edebilir. Ayrıca bu entegrasyon sürecinde göçmenlerin kalıcı ya da geçici olup olmayacağı gözetilmeden önceki eğitim geçmişleri de tespit edilerek uygun kademelere dahil edilmesi faydalı olacaktır. Kanada ve Almanya'da olduğu gibi, Türkiye'de de göçmenlerin eğitime entegrasyonu konusundaki temel problemlerden biri dil öğrenmeyle ilgilidir (Tanrıkulu, 2017). Bu sorunun aşılması için hem okullarda hem de okul dışındaki destekleme kurslarında dil edinimleri artırılmalı ve dil konusunda başarılı olanların hızlıca uygun kademelere geçişi sağlanmalıdır. Bunların yanında diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de göçmenler çeşitli psikolojik problemlerle baş etmeye çalışmaktadır (Emin ve Coşkun, 2016; Tanrıkulu, 2017, Usta, Arıkan, Şahin ve Çetin, 2018; Kılıç ve Özkor, 2019). Bu problemlerin aşılması ve hem ailelerin hem de çocukların göçmen/mülteci çocukları yakından tanımaları için okullarda empati ve tanışma etkinlikleri yapılması tavsiye edilebilir. Elbette burada sunacağımız hiçbir önerinin etkisi, sahada uygulaması test edilmeden anlaşılamaz. Bunun için süreçte yapılan denemelerin gözlemlerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Almanya'nın yaptığı gibi, göçmen çocukların mesleki eğitime yönlendirilmesi de uyum sürecini hızlandıracak önlemlerden biri olabilir. Bunun yanında Kanada'da olduğu gibi, göçmenlerin entegrasyonunda sponsor aileler uygulaması değerlendirilebilir. Son olarak yine Kanada'da olduğu gibi, okullardaki göçmen ve mülteci çocuklara ve ailelerine rehberlik edecek ve entegrasyon sürecini hızlandıracak Yerleştirme (Uyum) ve Entegrasyon Görevlileri atanabilir. Bu görevliler, sosyal hizmet uzmanlarından ya

da psikologlardan seçilebilir. Ancak buradaki önerilerin Türkiye'nin karşı karşıya olduğu kitlesel göçün yönetiminde hızlıca etkili sonuç vereceğini iddia etmek mümkün değildir. Hem Almanya hem de Kanada, Türkiye'nin maruz kaldığı kadar büyük bir göç akınıyla karşılaşmadığı için değinilen uygulamalardan daha fazla verim almaları doğal bir sonuçtur. Buna rağmen bahsedilen uygulama örnekleri, Türkiye'deki mevcut uygulamaların iyileştirilmesinde ve yenilerinin geliştirilmesinde fikir verici olabilir ve zaman içerisinde verim alınmasına katkıda bulunabilir.

Kaynakça

- Aydın, S. (2020). *Zorunlu eğitim çağındaki mülteci öğrencilerin eğitime uyum sürecinde Türkiye ve Kanada uygulamaları*. Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi, 2(2), 1-18.
- Banting, K. (2010). *Is there a progressive's dilemma in Canada? Immigration, multiculturalism and welfare state*. Canadian Journal of Political Science, 43(4), 797-820.
- Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi. (1961). *Cenevre'de 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin tasdiki hakkında kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu raporu* (1/125). Sayı: 71-1448/1444, 1-53.
- Bekaj, A., Antara, L., Adan, T., Casanova, J. T., El-Heolu, Z., Mannix, E., Mpeiwa, M., Opon, C.O., Ragab, N.J., Sharifi, S. ve Zakaryan, T. (2018). *Political participation of refugees: Bridging the gaps*. International Institute for Democracy and Electoral Assistance.
- Bordignon, M., Góis, P. ve Moriconi, S. (2016). *Vision Europe —The EU and the Refugee Crisis*. In *Improving the responses to the migration and refugee crisis in Europe*. 21-22 November, 70-93.
- British Columbia, (t.y.). *K-12 funding- newcomer refugees*. <https://www2.gov.bc.ca/gov/content/educaion-training/k-12/administration/legislation-policy/public-schools/k-12-funding-newcomer-refugees>
- Canadian Multiculturalism Act, (1988). *Canadian Multiculturalism Act*. <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-18.7/page-1.html>
- Cange, C. W., Brunell, C., Acartürk, C. ve Fouad, M. F. (2018). *Considering chronic uncertainty among Syrian refugees resettling in Europe*. The Lancet Public Health, 4(1). DOI: 10.1016/S2468-2667(18)30261-5
- Castles, S., Cubas, M. A., Kim, C. ve Özkul, D. (2012). *Irregular migration: Causes, patterns and strategies*. I. Omelaniuk (Eds.), *In Global perspectives on migration and development* (s. 117-151). Springer.
- Cox, C. R. (2014). *International students in Canada: Policies and practices for social inclusion* (Yüksek lisans tezi). Ryerson University, Toronto, Canada.
- CDS Study Abroad (t.y.). *Central Toronto academy*. <https://www.cds.com.tr/egitim-programlari/liseler/kanada/central-toronto-academy-tdsb/>

Göçmenlerin Ülkeye ve Eğitime Entegrasyonu: Almanya ve Kanada'nın Politikalarının Karşıla...

- Emin, M. N. ve Coşkun, İ. (2016). *Türkiye'deki Suriyelilerin eğitiminde yol haritası fırsatlar ve zorluklar*. İstanbul: SETA.
- Euronews. (2020). *Kanada üç yıl içinde bir milyondan fazla göçmene ikamet ve çalışma izni verecek*. <https://tr.euronews.com/2020/11/01/kanada-uc-yil-icinde-bir-milyondan-fazla-gocmene-ikamet-ve-cal-sma-izni-verecek>
- European Statistics [EUROSTAT]. (2017). *Asylum statistics*. Lüksemburg: European Commission.
- Evans, R., Lo Forte, C., ve Fraser, E. M. (2013). *UNHCR's engagement with displaced youth: A global review*. Geneva: United Nations High Commissioner for Refugees.
- Faubert, B. ve Tucker, B. (2019). Leading K-12 refugee integration: A gentle approach from Ontario, Canada. K. Arar, J. Brooks, ve I. Bogotch. (Eds.), *In Education, immigration and migration: Policy, leadership and praxis for a changing world* (s. 53-71). Emerald Publishing.
- Federal Statistical Office of Germany [DESTATIS]. (2018). *Statistisches bundesamt*. https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2018/01/PD18_019_12411.html
- Genç, Y., Ustabası-Gündüz, D. ve Çöpoğlu, M. (2019). *Göç ve kalkınma ilişkisi*. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 7(18), 479-498.
- Gesley, J. (2017). *Germany: The development of migration and citizenship law in postwar Germany*. The Law Library of Congress.
- Giner, C., Ahlsten, M., Gouveia, D., Chahrokh, H., Davin, K., Billing, K. L., Schöff, R., Pinter, C., Maier, S., Thirode, M., Cronnelly, L., Magennis, S. ve Chaigne, P. (2013). *A new beginning refugee integration in Europe*. UNHCR.
- Government of Canada. (2019). *Syrian refugee resettlement initiative- looking to the future*. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/refugees/welcome-syrian-refugees/looking-future.html#integrate>
- Government of Canada. (2021). *Apply for citizenship: Who can apply*. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/canadian-citizenship/become-canadian-citizen/eligibility.html>
- Göbel, J. (2020). *Hope at university*. <https://www.deutschland.de/en/topic/knowledge/refugees-new-hope-at-university>
- Gravelle, T. B. (2017). *Partisanship, local context, group threat, and Canadian attitudes towards immigration and refugee policy*. Migration Studies, 6(3), 448-467.
- Guruge, S., Hynie, M., Shakya, Y., Akbari, A., Htoo, S. ve Abiyo, S. (2015). *Refugee youth and migration: Using arts- informed research to understand changes in their roles and responsibilities*. Forum Qualitative Sozialforschung, 16(3), 1-36.
- Günay, E., Atılğan, D. ve Serin, E. (2017). *Dünya'da ve Türkiye'de göç yönetimi*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(2), 37-60.
- Hansen, R. (2008). *A new citizenship bargain for the age of mobility? Citizenship requirements in Europe and North America*. Migration Policy Institute.

- Haque, Z. (2010). *What works with integrating new migrants? Lessons from international best practice*. Runnymede.
- Hieronymi, O. (2005). *Identity, integration and assimilation: Factors of success and failure of migration*. *Refugee Survey Quarterly*, 24(4), 132-150.
- Homuth, C., Will, G. ve Maurice, J. (2020). Broken school biographies adolescent refugees in Germany. A. Korntheuer, P. Pritchard, D. B. Maehler ve L. Wilkinson. (Eds.). *In Refugees in Canada and Germany: From research to policies and practice* (s. 123-142). GESIS- Leibniz- Institut für Sozialwissenschaften.
- Hyman, I., Vu, N. ve Beiser, M. (2012). *Post-migration stresses among southeast Asian refugee youth in Canada: A research note*. *Journal of Comparative Family Studies*, 31(2), 281-293.
- Hynie, M., Guruge, S. ve Shakya, Y. (2012). *Family relationships of Afghan, Karen and Sudanese refugee youth*. *Canadian Ethnic Studies*, 44(3), 11-28.
- Hynie, M., Korn, A. ve Tao, D. (2016). Social context and social integration for government assisted refugees in Ontario, Canada. M. Poteet ve S. Nourpanah. (Eds.), *In After the flight: The dynamics of refugee settlement and integration* (s. 183-227). Cambridge Scholars.
- Hynie, M., Oda, A., Roche, B., Tuck, A., Agic, B. ve McKenzie, K. (2017). *Health care needs and use of health care services among newly arrived Syrian refugees: A cross-sectional study*. *Canadian Medical Association Journal*, 5(2), 354-458.
- Hynie, M. (2018). *Refugee integration: Research and policy*. *Journal of Peace Psychology*, 24(3), 265-276.
- Hynie, M., McGrath, S., Bridekirk, J., Oda, A., Ives, N., Hyndman, J., Arya, N., Shakya, Y. B., Hanley, H. ve McKenzie, K. (2019). *What role does type of sponsorship play in early integration outcomes? Syrian refugees resettled in six Canadian cities*. *Refuge*, 35(2), 36-52.
- ILO, IPU ve UNHCR, (2015). *Migration, human rights and governance*. Geneva: Inter Parliamentary Union.
- International Organization for Migration [IOM]. (2011). *World migration report*. Geneva: International Organization for Migration.
- International Organization for Migration [IOM]. (2019). *Glossary on Migration*. Geneva: IOM.
- İli, K. (2020). *Göçmenlerle ilgili eğitim politikaları: Türkiye ve Almanya örneği* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Jensen, J. ve Rodgers, R. (2001). *Cumulating the intellectual gold of case study research*. *Public Administration Review*, 61(2), 235-246.
- Kandemir, M. (2018). *Türkiye ve Kanada mülteci politikalarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Kılıç, G. ve Özkor, D. (2019). *Suriyeli çocukların eğitimi araştırma raporu*. Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, İstanbul.

- Korntheuer, A. ve Damm, A. C. (2019). *Policy report: Legal status and education of refugees in Germany (Hamburg and Saxony)*. *Refugee*, 36(2), 30-44. DOI: <https://doi.org/10.25071/1920-7336.40719>
- Korntheuer, A., Korn, A., Hynie, M., Shimwe, B. ve Homa, L. (2018). Education pathways: Policy implications for refugee youth in Germany and Canada. S. Pashang, N. Khanlou, ve J. Calarke (Eds.), *In Today's youth and mental health* (s. 287-304). Cham: Springer.
- Lifelong Learning Platform. (2016). *Integrating refugees and migrants through education*. European Civil Society for Education.
- Lücke, M. (2017). The protection of refugees as a global public good and its global governance. M. Lücke., M. Akgüç., M. Barslund., A. Bartolomeo., D. Bencek., D. Groll., R. Hoxhaj., M. Lanati., N. Laurentsyeva., L. Ludolph., A. Rahim., R. Thiele., C. Schneiderheinze., T. Stöhre., A. Venturini. (Eds.) *In 2017 MEDAM assessment report on asylum and migration policies in Europe sharing responsibility for refugees and expanding legal immigration* (s. 30-35). MEDAM (Mercator Dialogue on Asylum and Migration): Kiel Institute for the World Economy.
- Malatinec, T., Urbancikova, N. ve Hudec, O. (2020). *Perceptions of migration and diversity by local public administrators*. *International Migration*, 58(2), 98-117.
- Mendenhall, M., Gomez, S. ve Varni, E. (2018). *Teaching amidst conflict and displacement: Persistent challenges and promising practices for refugee, internally displaced and national teachers*. UNESCO: Global Education Monitoring Report.
- OECD, ILO, World Bank ve IMF. (2016). *Towards a framework for fair and effective integration of migrants into the labour market*. ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-berlin/documents/genericdocument/wcms_556988.pdf
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD]. (2011). *Strong performers and successful reformers in education: Lessons from PISA for the United States*. OECD Publishing.
- Özcan, A. S. (2018). *Çokkültürlülük bağlamında Türkiye'nin Suriyeli öğrencilere yönelik eğitim politikası*. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 17-29.
- Özkan, U. B. (2019). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Ankara: Pegem.
- Papademetriou, D. ve Benton, M. (2016). From fragmentation to integration: Towards a "whole-of-society" approach to receiving and settling newcomers in Europe. *In Improving the responses to the migration and refugee crisis in Europe* (s. 54-69). 21-22 November, Vision Europe Summit.
- Perkins, P. (2019). *Local and global climate Justice: Activism in the great lakes watershed*. Routledge.
- Perruchoud, R. ve Cross, J.R. (2011). *Glossary on migration*. International Organization for Migration.
- Pritchard, P., Korntheuer, A., Wilkinson, L. ve Maehler, B. D. (2020). Forced migration, integration and resettlement in Canada and Germany: From research to policies and practice. A. Korntheuer, P. Pritchard, D. B. Maehler ve L. Wilkinson. (Eds.). *In Refugees in Canada and Germany: From research to policies and practice* (s. 9-22). GESIS- Leibniz- Institut für Sozialwissenschaften.

- Republic of Turkey Embassy in Ottawa. (2013). *Kanada devletinin göçmenlik uygulamalarına genel bakış*. <http://ottawa.emb.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/183468>
- Saskatchewan SWIS Coordination. (t.y.). *Our objectives*. <https://swissask.ca/our-objectives/>
- Sieg, M. ve Streitwieser, B. (2019). *Inclusion via education: Integrating refugees in German society*. <https://www.eaire.org/blog/inclusion-via-education-integrating-refugees-in-german-society>
- Süleymanov, A. (2016). *Suriyeli mülteci çocuklarla el ele projesi: Sultanbeyli ilçesindeki Suriyelilerin yaşam deneyimleri sonuç raporu*. <https://uuyayinlari.com/uploads/content/files/sultanbeyli-ilcesindeki-suriyelilerin-yasam-deneyimleri-45.pdf>
- Şimşek, D. (2019). *Transnational actives of Syrian refugees in Turkey: Hindering or supporting integration*. *International Migration*, 57(2), 268-282.
- Tanrıku, F. (2017). *Türkiye’de yaşayan Suriyeli çocukların eğitim sorunu ve çözüm önerileri*. *Liberal Düşünce Dergisi*, 22(86), 127-144.
- Tanrıku, F. (2018). *Suriye krizi sonrası Türkiye’deki sığınmacıların ve göçmenlerin eğitimi: Geçmiş, bugün ve gelecek perspektifleri*. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2585-2604.
- Tekin, U. ve Yüksek, D. (2017). *Göç ve eğitim: Türkiye’de ve Almanya’da aile dili okul dilinden farklı olan çocukların okullaşması*. *Anadolu Kültür Derneği*.
- The UN Refugee Agency [UNHCR] ve UNESCO (2016). *No more excuses: Provide education to all forcibly displaced people*. Paris: UNESCO.
- The UN Refugee Agency [UNHCR]. (t.y.). *Refugees in Canada*. <https://www.unhcr.ca/in-canada/refugees-in-canada/>
- The UN Refugee Agency [UNHCR]. (2010). *Convention and protocol relating to the status of refugees*. <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10.html>
- The UN Refugee Agency [UNHCR]. (2015). *Global trends forced displacement in 2015*. Geneva: United Nations High Commissioner for Refugees.
- The UN Refugee Agency [UNHCR]. (2018). *UNHCR resettlement handbook*. United Nations High Commissioner for Refugees.
- The UN Refugee Agency [UNHCR]. (2020). *Refugee data finder*. <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>
- Trines, S. (2019). *The state of refugee integration in Germany in 2019*. <https://wenr.wes.org/2019/08/the-state-of-refugee-integration-in-germany-in-2019>
- Uberoi, V. (2016). *Legislating multiculturalism and nationhood: The 1988 Canadian Multiculturalism Act*. *Canadian Journal of Political Science*, 49(2), 267-287.
- Usta, M. E., Arkan, İ., Şahin, Y. ve Çetin, M. S. (2018). *Suriyeli eğitimcilerin gözünden geçici eğitim*. *Mukaddime*, 9(1), 171-188.

Göçmenlerin Ülkeye ve Eğitime Entegrasyonu: Almanya ve Kanada'nın Politikalarının Karşıla...

Vancouver School Board. (t.y.). *Settlement workers in schools*. <https://www.vsb.bc.ca/site/nwc/support-Services/swis/Pages/Default.aspx>

Vogel, D. ve Stock, E. (2017). *Opportunities and hope through education: How German schools include refugees*. Education International.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yu, H. (2012). *The language learning of refugee students in Canada public elementary and secondary schools* (Postdoctoral thesis). The University of Western Ontario, Canada.